

Необхідність вдосконалення регулювання фондового ринку на нових принципах та підходах обумовлена новими явищами і глобальними процесами в економіці на сучасному етапі.

Список використаних джерел

1. Малушко Н.С. Антикризове управління на національному фондовому ринку / Н.С. Малушко // К.: Факт, 2010. – С. 96–104.
 2. Рубцов Б.Б. Современные фондовые рынки. – М., 2005.
 3. Сакур О.П. Порівняльний аналіз формування фондового ринку європейських країн / О.П. Сакур // ФАКТОР. – Донецьк, 2012. – №4. – С. 151–167.

4. Фама Ю. На вас нападает Кругман? Значит, вы двигаетесь в правильном направлении. URL: <http://slon.ru/articles/251526>
 5. Фондове партнерство. НКЦПФР відкладає до 2014 року за-провадження пруденційного нагляду. Електронний режим доступу: <http://www.afp.org.ua/ua/press/news/5243/7832.html>
 6. Шевченко А.М. Світова фінансова криза і її вплив на фондовий ринок України / А.М. Шевченко // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2009. – Вип. 22. – С. 83–87.
 7. Calvo G. Reserve accumulation and easy money helped cause the subprime crisis: a conjecture in search of theory. URL: <http://www.voxeu.org/index.php?q=Node/4135>

УДК 336.64

О.П. ФЕЩЕНКО,

здобувач кафедри фінансів, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Рентабельність суб'єктів господарювання як складова оцінки фінансового стану

Досліджено основні аспекти та напрями оцінки рентабельності підприємств, що важливі для їх комплексного аналізу діяльності. Уточнено сутність рентабельності, обґрунтовано необхідність її оцінювання, здійснено розрахунки за основними показниками та визначено шляхи щодо підвищення рівня рентабельності.

Ключові слова: рентабельність, фінансовий стан, ефективне управління підприємством.

Исследованы основные аспекты и направления оценки рентабельности предприятий, которые важны для их комплексного анализа. Уточнена суть рентабельности, обоснована необходимость ее оценки, осуществлены расчеты по основным показателям и определены пути по повышению уровня рентабельности.

Ключевые слова: рентабельность, финансовое состояние, эффективное управление предприятием.

The basic aspects and trends estimation profitability that are important for their integrated analysis activities. The essence of profitability, the necessity of evaluation carried out calculations on key indicators and identified ways to improve profitability.

Keywords: profitability, financial position, effective management.

Постановка проблеми. Ринкові процеси трансформації економіки України вимагають від суб'єктів господарювання підвищення ефективності виробництв, конкурентоспроможності продукції та послуг за допомогою впровадженнь досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм управління виробництвом, господарювання тощо. Насампе-

ред ефективна робота підприємства визначається розміром отриманого прибутку, а показники рентабельності, своєю чергу, характеризують відносну дохідність підприємства. Аналіз рівня рентабельності та причини її зміни мають важливе значення для виявлення резервів підвищення ефективності роботи підприємства.

Особливо важливе значення відіграють показники рентабельності підприємства при оцінці його фінансового стану. Аналіз рентабельності підприємства є основою політики ціноутворення та інвестування.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Враховуючи значимість рівня рентабельності підприємств у період ринкової економіки науковці протягом значного періоду часу приділяють належну увагу. Проблеми прибутковості є предметом досліджень таких відомих вітчизняних науковців та практиків, як В. Андрійчук, В. Баліцька, М. Білик, І. Зятковський, К. Ізмайлова, М. Коробов, В. Мец, О. Москаленко, П. Попович, В. Савчук та ін.

Метою статті є уточнення сутності рентабельності, оцінка її стану на підприємствах, виявлення проблем та визначення шляхів зростання їх прибутковості. Для досягнення мети основними завданнями є:

- оцінка результативності господарсько-фінансової діяльності підприємств;
- виявлення факторів і причини, що зумовили досягнутий стан підприємств;
- обґрунтування майбутніх рішень для перспективного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу. Для об'єктивної оцінки ефективності діяльності підприємства недостатньо інформа-

ції щодо абсолютної величини отриманого прибутку. Ефективність роботи суб'єкта господарювання в цілому більш точно дозволяють оцінити відносні показники прибутку (рентабельність). Останні визначають за різними напрямками діяльності (господарської, фінансової, підприємницької).

В економічній літературі визначають кілька понять рентабельності. Так, одне з таких визначень: рентабельність (від нім. *rentabel* – прибутковий) – це показник економічної ефективності виробництва на підприємствах, який комплексно відображає використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів [1, с. 189].

На думку інших авторів, рентабельність – показник, що представляє собою відношення прибутку до суми витрат на виробництво, грошовим вкладенням в організацію комерційних операцій або сумі майна фірми. Так чи інакше, рентабельність являє собою співвідношення доходу і капіталу, вкладеного у створення цього доходу. Пов'язуючи прибуток із вкладеним капіталом, рентабельність дозволяє порівняти рівень прибутковості підприємства з альтернативним використанням капіталу або прибутковістю, отриманою підприємством при подібних умовах ризику. Більш ризиковані інвестиції вимагають більш високого прибутку, щоб вони стали вигідними. Оскільки капітал завжди приносить прибуток, для виміру рівня прибутковості прибуток як винагорода за ризик зіставляється з розміром капіталу, який був необхідний для утворення цього прибутку. Рентабельність є показником, що комплексно характеризує ефективність діяльності підприємства. При його допомозі можна оцінити ефективність управління підприємством, оскільки отримання високого прибутку і достатнього рівня прибутковості багато в чому залежить від правильності і раціональності прийнятих управлінських рішень. Тому рентабельність можна розглядати як один із критеріїв якості управління.

За значенням рівня рентабельності можна оцінити довгострокове благополуччя підприємства, тобто здатність підприємства отримувати достатній прибуток на інвестиції. Для довгострокових кредиторів інвесторів, які вкладають гроші у власний капітал підприємства, даний показник є більш надійним індикатором, ніж показники фінансової стійкості та ліквідності, що визначаються на основі співвідношення окремих статей балансу.

Встановлюючи зв'язок між сумою прибутку і величиною вкладеного капіталу, показник рентабельності можна використовувати в процесі прогнозування прибутку. В процесі прогнозування з фактичними і очікуваними інвестиціями зіставляється прибуток, який передбачається отримати на ці інвестиції. Оцінка передбачуваного прибутку базується на рівні прибутковості за попередні періоди з урахуванням прогнозованих змін. Крім того, велике значення рентабельності має для ухвалення рішень в області інвестування, планування, при складанні кошторисів, координуванні, оцінці і контролі діяльності підприємства та її результатів. Таким чином, можна зробити висновок, що рентабельність – це від-

носний показник інтенсивності виробництва, що характеризує рівень прибутковості (окупності) відповідних складових процесу виробництва чи сукупних витрат підприємства.

Рентабельність безпосередньо представляє той же прибуток, але це є відносний показник. Її не можна ототожнювати з абсолютною сумою отриманого прибутку [2, с. 64]. Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства в цілому, доходність різних напрямів діяльності, окупність витрат тощо. Вони більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати господарювання, адже їхня величина показує співвідношення ефекту з наявними або використаними ресурсами. Ці показники розраховують для оцінки діяльності підприємства та використовують як інструмент при розробці інвестиційної політики і ціноутворення [3, с. 300].

У практиці господарювання аналіз рентабельності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких основних коефіцієнтів:

- коефіцієнта рентабельності активів;
- коефіцієнта рентабельності власного капіталу;
- коефіцієнта рентабельності діяльності;
- коефіцієнта рентабельності продукції.

Джерелом інформації для аналізу рентабельності підприємства є форми фінансової звітності, а саме: Форма №1 «Баланс підприємства»; Форма №2 «Звіт про фінансові результати»; Форма №5 «Звіт про затрати на виробництво» [4, с. 134].

Розрахунки вказаних коефіцієнтів здійснюють за такими алгоритмами. Так, коефіцієнт рентабельності активів розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості активів і характеризує ефективність використання активів підприємства [5, с. 74]:

$$\text{Крент. активів} = \frac{\text{ф}2 \text{ р. } 220 \text{ або р. } 225 / \text{ф}1(\text{р. } 280 (\text{гр. } 3) + \text{р. } 280 (\text{гр. } 4))}{2}.$$

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості власного капіталу і характеризує ефективність вкладення коштів до даного підприємства:

$$\text{Крент. власного кап.} = \frac{\text{ф}2 \text{ р. } 220 \text{ або р. } 225 / \text{ф}1(\text{р. } 380 (\text{гр. } 3) + \text{р. } 380 (\text{гр. } 4))}{2}.$$

Коефіцієнт рентабельності продажу розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) характеризує найважливіший аспект діяльності підприємства – реалізацію основної продукції, а також оцінює частку собівартості в продажах:

$$\text{Крент. продажу} = \frac{\text{ф}2 \text{ р. } 220 \text{ або р. } 225 / \text{ф}2 \text{ р. } 035}{\text{ф}2 \text{ р. } 035}.$$

Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) до витрат на її виробництво та збут і характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності:

$$\text{Крент. реаліз. продукції} = \frac{\text{ф}2 \text{ р. } 100 (\text{або р. } 105) + 090 - 060 / \text{ф}2 (\text{р. } 040 + 070 + 080)}{\text{ф}2 (\text{р. } 040 + 070 + 080)}.$$

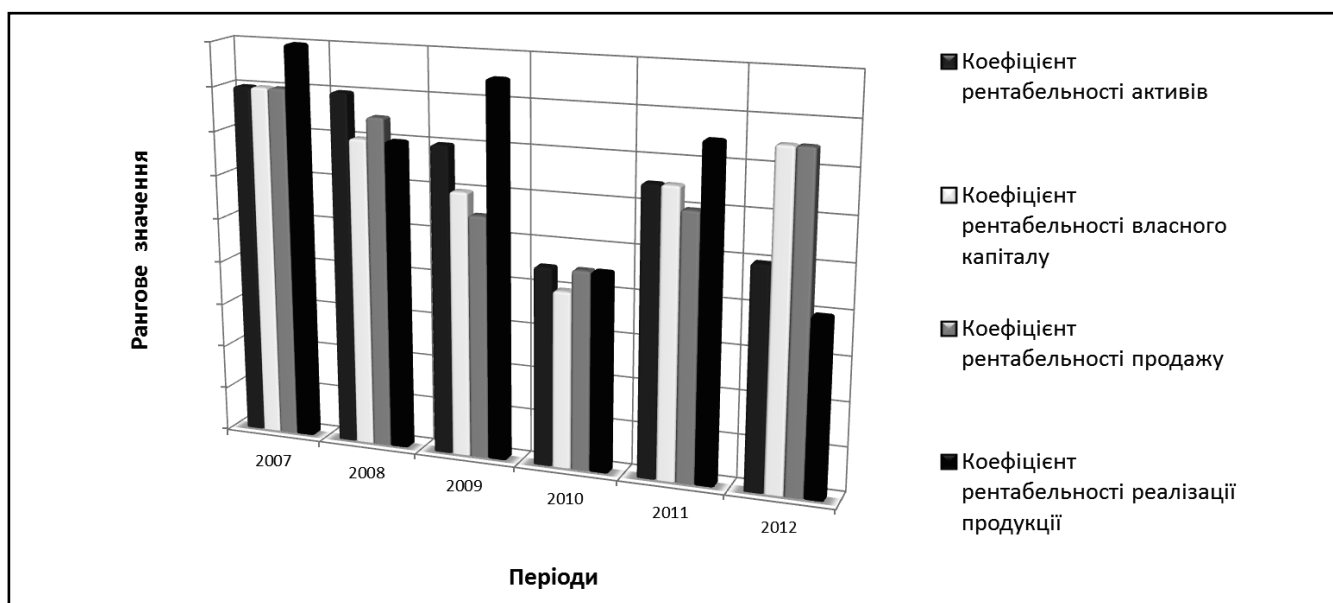
МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджено рентабельність на фактичних даних чотирьох підприємств целюлозно-паперової промисловості України (табл. 1).

Після проведення розрахунків для більшої наочності розраховані коефіцієнти подано у вигляді діаграми їх фактичних значень (див. рис.).

Таблиця 1. Зведена таблиця фінансових показників оцінки рентабельності підприємств целюлозно-паперової промисловості України

Підприємство	Значення, роки						Норматив	Рангові значення показників масиву підприємств по роках (динаміка за період)						Абсолютне відхилення
	2007	2008	2009	2010	2011	2012		2007	2008	2009	2010	2011	2012	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Крент.активів = ф2р. 220 або р. 225/ф1(р. 280 (гр. 3)+р. 280 (гр. 4))/2								16	16	14	9	13	10	
ПАТ «Луцький КРК»	0,001	0,006	0,006	0,006	0,005	0,005	>0 збільшення	1	4	4	4	2	2	0,004
ПАТ «Кохавинська ПФ»	0,002	0,008	0,016	-0,076	0,045	-0,034		3	4	5	1	6	2	-0,036
ТОВ «Тетрада»	0,07	0,052	0,041	0,036	0,002	0,013		6	5	4	3	1	2	-0,057
ТОВ «Донецьк – Вторма»	0,038	0,006	0,003	0,003	0,007	0,007		6	3	1	1	4	4	-0,031
Крент.власного кап. = ф2р. 220 або р. 225/ф1(р. 380 (гр. 3)+р.380 (гр. 4))/2								16	14	12	8	13	15	
ПАТ «Луцький КРК»	0,002	0,024	0,024	0,024	0,024	0,032	>0 збільшення	1	2	2	2	2	6	0,03
ПАТ «Кохавинська ПФ»	0,002	0,009	0,018	-0,096	0,061	-0,051		3	4	5	1	6	2	-0,053
ТОВ «Тетрада»	0,089	0,066	0,053	0,05	0,003	0,021		6	5	4	3	1	2	-0,068
ТОВ «Донецьк – Вторма»	0,059	0,01	0,005	0,006	0,014	0,016		6	3	1	2	4	5	-0,043
Крент.продажу = ф2р. 220 або р. 225/ф2р. 035								16	15	11	9	12	15	
ПАТ «Луцький КРК»	0,0004	0,0019	0,0019	0,0019	0,0019	0,003	>0 збільшення	1	2	2	2	2	6	0,003
ПАТ «Кохавинська ПФ»	0,0016	0,005	0,0091	-0,0412	0,0226	-0,0193		3	4	5	1	6	2	-0,021
ТОВ «Тетрада»	0,0474	0,0294	0,0203	0,021	0,0011	0,0081		6	5	3	4	1	2	-0,039
ТОВ «Донецьк – Вторма»	0,0186	0,0033	0,0011	0,0013	0,0028	0,0034		6	4	1	2	3	5	-0,015
Крент.реаліз.продукції = ф2р. 100(або р. 105)+090-060/ф2(р. 040+070+080)								18	14	17	9	15	8	
ПАТ «Луцький КРК»	0,047	0,055	0,055	0,055	0,1	0,061	>0 збільшення	1	2	2	2	6	5	0,01
ПАТ «Кохавинська ПФ»	0,095	0,083	0,096	0,004	0,073	-0,007		5	4	6	2	3	1	-0,1
ТОВ «Тетрада»	0,154	0,117	0,096	0,053	0,031	0,016		6	5	4	3	2	1	-0,14
ТОВ «Донецьк – Вторма»	0,096	0,051	0,056	0,043	0,052	0,012		6	3	5	2	4	1	-0,08



Динаміка зміни показників оцінки рентабельності підприємств целюлозно-паперової промисловості України

Таблиця 2. Оцінка динаміки рентабельності продажу підприємств целюлозно–паперової промисловості України

Показники	Фактично за (роки)					2012 рік		Відхилення	
	2007	2008	2009	2010	2011	План	Факт	від 2007 року	від плану 2012 року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ПАТ «Луцький КРК»									
Чистий прибуток, тис. грн.	3,50	15,90	23,80	39,70	42,00	53,08	58,00	+54,5	+4,92
Виторг від реалізації за вирахуванням ПДВ та акцизного збору, тис. грн.	8233,60	8441,40	12662,10	21103,50	22267,00	17694,78	19175,00	+10941,4	+1480,23
Рентабельність продажу, %	0,04	0,19	0,19	0,19	0,19	0,30	0,30	+0,26	+0
ПАТ «Кохавинська ПФ»									
Чистий прибуток, тис. грн.	22,20	83,50	173,40	-824,60	556,00	88,79	-471,00	-493,20	-559,79
Виторг від реалізації за вирахуванням ПДВ та акцизного збору, тис. грн.	13656,30	16596,40	19100,10	20000,70	24620,00	29598,13	24419,00	+10762,7	-5179,13
Рентабельність продажу, %	0,16	0,50	0,91	-4,12	2,26	0,30	-1,93	-2,09	-2,23
ТОВ «Тетрада»									
Чистий прибуток, тис. грн.	771,50	603,40	503,60	503,60	32,00	106,98	221,00	-550,50	+114,02
Виторг від реалізації за вирахуванням ПДВ та акцизного збору, тис. грн.	16273,40	20553,80	24759,10	23961,80	29839,00	35659,03	27249,00	+10975,6	-8410,03
Рентабельність продажу, %	4,74	2,94	2,03	2,10	0,11	0,30	0,81	-3,93	+0,51
ТОВ «Донецьк – Вторма»									
Чистий прибуток, тис. грн.	340,50	57,80	24,00	29,10	75,00	99,93	90,00	-250,50	-9,93
Виторг від реалізації за вирахуванням ПДВ та акцизного збору, тис. грн.	18335,40	17713,60	21092,50	22826,00	26746,00	33310,63	26529,00	+8193,6	-6781,63
Рентабельність продажу, %	1,86	0,33	0,11	0,13	0,28	0,30	0,34	-1,52	+0,04
ЗВЕДЕНА									
Чистий прибуток, тис. грн.	1137,70	760,60	724,80	-252,20	705,00	348,79	-102,00	-1239,70	-450,79
Виторг від реалізації за вирахуванням ПДВ та акцизного збору, тис. грн.	56498,70	63305,20	77613,80	87892,00	103472,00	116262,55	97372,00	40873,30	-18890,55
Рентабельність продажу, %	6,80	3,95	3,24	-1,71	2,83	1,20	-0,48	-7,28	-1,68

Розрахувавши коефіцієнти рентабельності для вибіркової сукупності підприємств целюлозно–паперової промисловості, зазначимо, що коефіцієнти рентабельності активів переважно не набагато більші «0», а по підприємству ПАТ «Кохавинська ПФ» – значення взагалі від'ємне. Цей факт характеризує незначну ефективність використання активів підприємствами. Одночасно така ж ситуація склалася і з коефіцієнтами рентабельності власного капіталу, що, своєю чергою, свідчить про незначну ефективність вкладення коштів до даних підприємств.

Узагальнюючим показником ефективності роботи будь-якого підприємства є коефіцієнт рентабельності про-

дажу. Він характеризує дохідність реалізованої продукції і показує, яку суму прибутку отримує підприємство з кожної гривні реалізованої продукції [6, с. 207]. Для поглибленого аналізу ефективності діяльності підприємств проаналізуємо динаміку рентабельності продажу (табл. 2).

З табл. 2. видно, що, якщо зведена рентабельність продажу підприємств целюлозно–паперової промисловості знизилася порівняно з планом на -1,68%, то порівняно з 2007 роком – на -7,28%. Зниження рентабельності у порівнянні з планом відбулося за рахунок зменшення чистого прибутку. Для визначення впливу факторів на відхилення за рівнем

рентабельності скористаємося методом підстановок. Визначимо рентабельність за умови, що величина прибутку є плановою, а виручка від реалізації – фактична:

$$(348,9/97372) \times 100 = 0,36\%.$$

Вплив зміни прибутку:

$$-0,48\% - 0,36\% = -0,83\%.$$

Отже, зі зменшенням прибутку на –1239,70 тис. грн. рівень рентабельності знизився на –0,83%.

Вплив зміни виручки від реалізації:

$$0,36\% - 1,2\% = -0,84\%.$$

Із збільшенням обсягу реалізації на 40 873,30 тис. грн. рівень рентабельності знизився на 0,84%.

Загальний вплив факторів:

$$0,36\% - [-0,84\%] = +1,2\%.$$

Отже, фактичний темп зниження рівня рентабельності випереджає планове зростання: планом передбачалося його збільшення на 1,2%, а фактично він знизився на 0,48%.

Коефіцієнт рентабельності реалізації продукції тільки по трьом досліджуваним підприємствам відповідає нормативу. На рисунку простежується тенденція до зниження даного показника, що свідчить про зменшення прибутковості господарської діяльності підприємств целюлозно-паперової промисловості в результаті здійснення основної діяльності.

Висновки

Для поліпшення показників рентабельності підприємств целюлозно-паперової промисловості потрібно скоротити всі витратні статті, а саме: зменшити транспортні витрати; налагодити систему збуту; підвищити продуктивність праці; скоротити витрати на виробництво та реалізацію продукції, перш за все за рахунок перегляду нормативів конструкторського та технологічного супроводу виробництв, посилення контролю за цінами придбання товарно-матеріальних цінностей, скорочення посередників у матеріально-технічному постачанні та при реалізації готової продукції, проведення заходів з енергозбереження та зниження матеріаломісткості; впровадження передових технологічних процесів і обладнання; підвищення кваліфікації робітників, суміщення професій, поліпшення використання робочого часу; зниження загальногосподарських і загальновиробничих витрат; вдосконалення

організації управління, автоматизація управлінських процесів забезпечить зниження управлінських витрат.

Для збільшення обсягів виручки від реалізації продукції необхідно впроваджувати нові прийоми роботи з дебіторами, серед яких слід виділити такі: у разі виникнення несприятливих тенденцій проводити перегляд умов договорів, форм платежів і розрахунків із неплатоспроможними партнерами; використовувати права реалізації простроченої заборгованості третім особам; накладати штрафні санкції покупцям при простроченні оплати відвантаженої їм продукції і т.д.

На основі проведеного аналізу рентабельності підприємств слід підкреслити, що показники рентабельності мають надзвичайно велике значення для оцінки фінансового стану господарюючих суб'єктів. Розрахунок показників рентабельності дозволяє заключити, що по досліджуваних підприємствах целюлозно-паперової промисловості України є певні невикористані резерви для залучення і підвищення рівня прибутковості, що в результаті дозволить зміцнити фінансову спроможність.

Список використаних джерел

1. Стоянова Е.С. Фінансовий менеджмент. Російська практика. – М.: Перспектива, 2005. – С. 189.
2. Баліцька В. Доходи та рентабельність діяльності підприємств України: макроекономічна оцінка // Формування ринкових відносин в Україні, №9, 2007. – С. 62–63.
3. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – С. 488.
4. Андрійчук В. Методичні підходи до аналізу рентабельності та беззбитковості виробництва продукції та оптимізації її асортименту // Економіка АПК, №5, 2007. – С. 134–136.
5. Стасюк Г.А. Фінанси підприємств. Навчальний посібник. – Херсон.: Видавництво Херсонського державного технічного університету, 2003. – С. 420.
6. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання / Попович П.Я. // Тернопіль: Економічна думка, 2005. – С. 207.
7. Целюлозно-паперова промисловість. [Електрон. ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrpaper.org/news.php>
8. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / За ред. М. Білик. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 460.